

СУТНІСТЬ ІНТЕРАКТИВНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО ФОРМУВАННЯ ЦІННОСТЕЙ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ В СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТІВ

Федоров А. П.

Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського

Анотація. Розглядаються педагогічні технології як найбільш раціональний та ефективний спосіб досягнення поставленої освітньо-виховної мети, науково організована навчальна-виховна діяльність, що забезпечує гарантоване досягнення позитивних результатів навчання, виховання, розвитку ціннісних орієнтацій, фахового самовизначення, соціальної самореалізації особистості. На основі характеристики системних ознак і якостей доводиться, що інтерактивні технології особистісно орієнтованого спрямування слід кваліфікувати як інноваційні педагогічні системи відкритого типу, використання яких сприятиме формуванню в студентів цінностей здоров'я і здорового способу життя.

Ключові слова: педагогічна технологія, класифікація, особистісно орієнтований підхід, цінності здорового способу життя, інноваційність.

Аннотация. Федоров А. П. **Сущность интерактивных педагогических технологий личностно ориентированного формирования ценностей здорового образа жизни у студентов университетов.** Рассматриваются педагогические технологии как наиболее рациональный и эффективный способ достижения поставленной образовательной цели, научно организованная учебно-воспитательная деятельность, которая

© Федоров А. П., 2011

обеспечивает гарантированное достижение положительных результатов обучения, воспитания, развития ценностных ориентаций, профессионального самоопределения, социальной самореализации личности. На основании характеристики системных признаков и свойств доказывається, что интерактивные технологии лично-ностно ориентированной направленности следует квалифицировать как инновационные педагогические системы открытого типа, использование которых будет способствовать формированию у студентов ценностей здоровья и здорового образа жизни.

Ключевые слова: педагогическая технология, классификация, лично-ностно ориентированный подход, ценности здорового образа жизни, инновационность.

Abstract. Fedorov A. The essence of interactive pedagogical technologies in individually oriented formation of healthy lifestyle values among university students. *The role of pedagogical technologies as the most rational and effective ways of achievement the educational aim are examined in the article. The scientific educational activity which provides the achievement of positive results in teaching, upbringing, and development of valuable orientations, professional self-determination, and social self-realization of individual is also analyzed. Interactive technologies of individually oriented trend are classified as innovative open type pedagogical systems based on characteristics of system features and signs. The use of them will promote the formation of health values and healthy lifestyle among students.*

Key words: pedagogical technology, classification, individually oriented trend, healthy lifestyle values, innovation.

Постановка проблеми. Концепція національного виховання визначає фізичне вдосконалення студентської молоді пріоритетною соціально-педагогічною метою державницького поступу України, що органічно пов'язана з її духовним розвитком, формуванням ціннісних орієнтацій до здорового способу життя, здатністю до ефективної фахової і соціальної самореалізації. При цьому наголошується, що в молоді повинно бути сформоване особистісно-ціннісне й активне відношення до розвитку духовного, психічного й соматичного здоров'я, культури здоров'я як суспільно-соціальної і духовно-соматичної цінності [4–6].

Дослідження проводиться відповідно до плану роботи науково-дослідної лабораторії «Духовного і фізичного виховання учнівської молоді та студентів» Слов'янського державного педагогічного університету, кафедри фізичного виховання Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, кафедри педагогіки Інституту духовного розвитку людини Східноукраїнського національного університету ім. Володимира Даля.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз фундаментальних наукових робіт, а також останніх досліджень і публікацій з даної проблеми дозволяє встановити, що цілеспрямований розвиток у суб'єктів освітньо-виховної діяльності загальнолюдських і фахово-актуальних ціннісних орієнтацій, морально-духовних якостей, усвідомленої цінності здоров'я особистості, як визначальної умови її соціальної самореалізації, є підґрунтям оптимального особистісно орієнтованого формування творчого, конкурентоздатного, гуманістично спрямованого, досконалого професіонала, який займає активну громадянську позицію [1–3; 6–10].

Формулювання цілей статті. Метою даної роботи є обґрунтування сутності педагогічних технологій, використання яких у навчально-виховному процесі студентів університетів сприятиме формуванню ціннісних орієнтацій до здорового способу життя.

Виклад основного матеріалу. Перспективи позитивного вирішення цієї актуальної проблеми знаходяться в гносеологічній площині змісту нової парадигми освіти і виховання. Вчені (І. Бех, В. Горашук, В. Григоренко, В. Кремень, О. Пехота, В. Пристинсь-

кий, Н. Фунтікова, Г. Шевченко та ін.) розглядають її в аспекті вихідної концептуальної схеми якісного розв'язання соціально-педагогічних і виховних ситуацій професійної підготовки, що ґрунтується на орієнтації освітньо-виховної практики на особистість студента; визнанні його рівноправним суб'єктом навчально-виховної взаємодії; на домінуючу діалогово-комунікативну форму організації духовного, фізичного і фахового розвитку. Відповідно до нової парадигми освіти і виховання дидактичні принципи слід розглядати в контексті комплементарного взаємозв'язку їх теоретико-методологічних положень з принципами гуманізації, демократизації, культурологічності, діалогізації, духовності, розвивального характеру навчання і виховання. Реалізація такого підходу складає теоретико-методологічну й організаційно-педагогічну основу визначення особистісно орієнтованої доктрини освіти у формуванні духовних цінностей фізичної культури студента університету [1–3; 6; 8–10].

Наукові пошуки щодо модернізації, трансформації, реформування навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах свідчать про суттєву трансформацію терміну «педагогічна технологія», який структурно змінювався від «технології в освіті» до «технології освіти», а потім до «педагогічної технології» [3; 6; 9].

Варіативність змісту цих понять спонукала нас до вивчення класифікації педагогічних систем у науковому й освітньо-виховному просторі. Отже, представляється можливим виокремити певні ознаки, на основі яких складаються класифікації педагогічних технологій:

- у залежності від мети використання педагогічних систем в освітньо-виховному процесі існують загальнопедагогічні, спеціально-методичні (предметні) і локальні (модульні) технології;
- на засадах домінуючого фактору психолого-педагогічного розвитку суб'єкта освітньо-виховного процесу виділяють біогенні, соціогенні, психогенні, психомоторні, психосоматичні, адаптогенні технології;
- з урахуванням концепції засвоєння знань, досвіду, розвитку суб'єкта освітньо-виховного процесу існують асоціативно-рефлексивні, інтеріоризаційні, психогенно-реверсивні технології;

– спрямованість педагогічної системи на структуру особистості визначає інформаційні, операціональні, емоційно-художні, емоційно-моральні, саморозвивальні, евристичні, прикладні технології;

– тип організації й управління педагогічною системою визначає дидактичні технології, такі як класичне лекційне навчання, навчання з використанням аудіовізуальних технічних засобів, система малих груп, інтерактивна система «суб'єкт-суб'єктних» взаємодій учасників освітньо-виховного процесу, комп'ютерно-інформаційні системи навчання, програмно-модульне навчання, дистанційно-консультаційна система навчання;

– зважаючи на позиціонування суб'єктів навчання в цілісній структурі освітньо-виховного процесу існують авторитарна, дидактико-центрична, особистісноорієнтована, гуманістично-особистісна, технологія співпраці (партнеродомінантність), мотиваційно-діяльнісна, технологія демократичної психолого-педагогічної підтримки (супроводу) навчальної діяльності.

Викладені класи педагогічних технологій слід розглядати як найбільш раціональні й ефективні способи досягнення поставленої освітньо-виховної мети, науково організовану навчально-виховну діяльність суб'єктів процесу навчання, які забезпечують гарантоване досягнення (у передбачений термін) позитивних результатів навчання, виховання, розвитку ціннісних орієнтацій, духовності, культури здоров'я особистості, фахового самовизначення, соціальної самореалізації. Педагогічна технологія повинна відповідати системним ознакам, таким як системна структурованість, концептуальність, науковість, структурно-функціональна ієрархічність, керованість, відтворюваність, алгоритмічність, прогнозована ефективність, можливість тиражування і транспозиції в нові умови, оптимальність витрат.

Отже, викладені ознаки і системні властивості педагогічних технологій свідчать, що в їх структурно-функціональній організації імплантавані якості інноваційності, які є потужним мотиватором творчої проєктивної діяльності фахівців у галузі освіти і виховання.

Аналіз структури особистісно орієнтованого підходу до розвитку у студентів психосоматичного здоров'я, формування індивідуальної концепції здоров'я, виховання культури здоров'я слід вважати теоретико-методологічним підґрунтям для визначення педагогічних технологій як інноваційної дидактичної системи формування гармонійної особистості.

У контексті викладеного ми вважаємо за доцільне сформулювати сутність поняття «педагогічна технологія» особистісно орієнтованого формування культури здоров'я студентів. Необхідність цієї дефініції обумовлена тим, що за твердженням В. Григоренка, поняття «культура здоров'я» особистості і «педагогічна технологія» мають каузальний тип взаємозв'язку, який обґрунтовує рівень взаємозалежностей цих організаційно-педагогічних й особистісно-ціннісних явищ [3]. Принциповим, на наш погляд, у розумінні цієї дефініції є визначення системо-утворювальної функції цілі, тому що вона відображає не тільки параметри прогнозованих результатів педагогічної технології, але і конструктивні особливості, організаційно-педагогічні умови оптимального функціонування в освітньо-виховному середовищі університету.

Отже, поняття «педагогічна технологія», на нашу думку, слід розуміти як педагогічну систему, в якій структуровано комплекс організаційно-педагогічних форм, методів, засобів, ціннісних орієнтацій, «суб'єкт-суб'єктних» взаємодій, спрямованих на досягнення гарантованого результату формування культури здоров'я як духовно-соматичної і суспільно-соціальної цінності.

Така система є ефективною дидактичною формою управління процесом формування в суб'єкта знань, навичок, умінь, ціннісних орієнтацій, мотивів, потреб, духовності, світогляду щодо розвитку психічного, соматичного, соціального здоров'я, виховання здорового способу життя, культури здоров'я на рівні суспільно-соціального досвіду.

Педагогічна технологія означеного виховного спрямування має низку класифікаційних ознак (атрибутів), а саме:

– діагностично визначена ціль і завдання функціонування педагогічної системи в освітньо-виховному середовищі особистісно орієнтованого формування цінностей здорового способу життя (системо-утворювальний чинник);

– орієнтація організаційно-педагогічних процедур на гарантоване досягнення навчально-виховних цілей у формуванні індивідуальної концепції здоров'я (структурно-функціональна організація системи);

– підсистема управління педагогічною технологією включає постійно діючі механізми зворотного зв'язку, верифікації результатів її функціонування (планування, регулювання, контроль, оцінка, корегування, стимулювання);

– визначення основних компонентів процесу особистісно орієнтованого формування здорового способу життя, які підлягають проєктивній розробці: таксономія навчально-виховних цілей і завдань; підготовка вправ-завдань; розробка навчально-виховних процедур; пропедевтична підготовка студентів і педагога; реалізація міжпредметних зв'язків; використання підсистеми поточного й оперативного моніторингу освітньо-виховних, фізкультурно-оздоровчих, духовно-культурологічних і фахових досягнень студентів.

Отже, результати теоретико-методологічного дослідження означеної проблеми, дефініція його базових понять, каузальний тип їх взаємозв'язків дозволяють сформулювати низку системних ознак і якостей педагогічних технологій особистісно орієнтованого виховання в студентів культури здоров'я, які кваліфікують їх як інноваційні педагогічні системи відкритого типу:

– випереджаюча освітньо-виховна дієвість системи, сутність якої полягає в забезпеченні оперативної трансформації пропедевтичної підготовки студентів у розвивальні і виховні форми їх адаптації до умов освітньо-виховного середовища університету (соціокультурної ситуації суспільства), яке постійно розвивається, модернізується, реформується;

– особистісно орієнтований тип гарантованого досягнення запланованих освітньо-виховних і фізкультурно-оздоровчих результатів, який ґрунтується на дидактичних механізмах «суб'єкт-суб'єктного» формування в студентів індивідуальної концепції здоров'я як духовно-соматичної ціннісної основи їх культури здоров'я, що забезпечує ефективний психолого-педагогічний супровід діяльності, реалізацію і розви-

ток ціннісних орієнтацій особистості (самоорганізованість, саморозвиток, самооцінка, самовиховання, самоосвіта, самоактуалізація, партнеродомінантність, співпраця, взаємодопомога, взаємоконтроль, мотивація успіху, самореалізація у фаховій підготовці і формуванні культури здоров'я);

- домінуюча позиція студентів у структурі педагогічної системи, що забезпечує їм можливість ефективно формувати особистісну духовність, актуальні загальнолюдські й психосоматичні цінності, світогляд, смислопошуковий діалог структурування культури здоров'я особистості;

- опора на сукупність інформаційно-знанневих систем, що виконують аналітико-оцінні функції стосовно інших інформаційних систем на рівні оперативного, поточного й етапного моніторингу досягнень у процесі особистісно орієнтованого формування культури здоров'я;

- інтенсивне формування в студентів здатності до самостійної пізнавально-пошукової роботи, яка забезпечує ефективний розвиток мотиваційно-потребнісної сфери, самоспостереження, самоорганізованості, працьовитості, наполегливості, рефлексії до особистісного здоров'я як духовно-соматичного феномену;

- творча взаємодія студентів і викладача на основі принципів нової парадигми освіти обумовлює об'єктивне визнання інтерактивних педагогічних технологій як соціально-педагогічного фактору, що формує впливає на розвиток в суспільстві соціокультурної ситуації ціннісного ставлення громадян до свого здоров'я.

Синергетичний аналіз (визначення рівня узгодженості, функціональних взаємозв'язків) результатів теоретико-методологічного дослідження, дефініції його базових понять, ознак і властивостей дозволяє на гносеологічному рівні стверджувати, що мета функціонування інтерактивної педагогічної технології в освітньо-виховному середовищі є системо-утворювальним чинником процесу їх проективної розробки.

У зв'язку з цим буде доцільним сформулювати поняття «ціль» освітньо-виховної і фізкультурно-оздоровчої діяльності студентів університету, спрямованої на формування цінностей здорового способу життя. Отже, сутність «ціль» формування в студентів індивідуальної концепції здоров'я, на наш погляд, слід розуміти як ідеальне передбачення результатів розвитку психосоматичного здоров'я, внутрішньої єдності здоров'я з життєво-актуальними морально-духовними цінностями особистості, особистісно орієнтованого виховання культури здоров'я. Тобто, це процес розвитку конкретних ціннісних орієнтацій, знань, навичок, умінь, мотивів, потреб, психосоматичних кондицій, морально-вольових якостей, яких повинен набути студент, щоб бути конгруентним по відношенню до сучасних запитів і викликів суспільства, ринку праці, конкурентоспроможним і творчо спрямованим громадянином.

Отже, сутність поняття «ціль» у контексті особистісно орієнтованого підходу ми використовуємо для пошуку найбільш ефективної організаційно-педагогічної форми структурування педагогічних технологій. Порівняльний, синергетичний аналіз понять «культура здоров'я», «педагогічна технологія», «ціль» освітньо-виховної діяльності студентів у контексті

змісту базових ознак і властивостей інноваційності педагогічних технологій дозволяє вважати, що найбільш ефективними умовами їх впливу є організація навчально-виховного процесу у формі «суб'єкт↔суб'єктних» взаємовідносин, співпраці учасників освітньо-виховної діяльності (інтерактивна форма організації).

Інтерактивну форму організації впливу педагогічних технологій ми розглядаємо як спосіб активізації навчально-виховної, фізкультурно-оздоровчої діяльності студентів, що стимулює їх психомоторну, психосоматичну, духовну, морально-вольову сферу особистості на засадах керованої педагогом взаємодії, співпраці, партнеродомінантності, взаємодопомоги, емпатії, позитивних експектацій, оцінок, психолого-педагогічної підтримки, умов самоствердження, конкурентоспроможності, самореалізації. При цьому партнерська співпраця суб'єктів освітньо-виховного процесу в системах відносин типу «студент-педагог», «студент-студент», «студент-мала група», «педагог-мала група» детермінує інтенсивний розвиток соціалізуючих ефектів, відчуття фахової спроможності, громадянської зрілості, конкурентоспроможності студента як професіонала й особистості.

У зв'язку з цим, ми прогнозували можливість моделювання (гносеологічний замісник педагогічної технології) цих педагогічних систем, як інтерактивних педагогічних технологій, яким притаманні ознаки і властивості забезпечувати свободу організаційно-педагогічного вибору, особистісної духовної і кінезіологічної самореалізації, інтелектуально-духовного самоствердження особистості.

Психолого-педагогічні закономірності особистісно орієнтованого, інтерактивно структурованого, інноваційно реалізуемого процесу формування культури здоров'я, які включають комплекс психоемоційних, пізнавально-духовних, психомоторних, мотиваційно-потребнісних практик взаємодії суб'єктів цього процесу слід вважати сталим і плідним підґрунтям розробки інтерактивних педагогічних технологій формування особистості майбутніх фахівців.

У викладеному аспекті розуміння навчально-виховного і духовно-соматичного розвитку особистості студентів в умовах їх взаємодії, співпраці, спілкування, взаємної актуалізації, взаємодопомоги, взаємоконтролю виникають організаційно-педагогічні умови розвитку і корегування пізнавально-емоційного та життєвого досвіду; динаміки духовного, соціального, психомоторного і соматичного розвитку; засвоєння нових смислів цінності культури здоров'я особистості, їх ампліфікації на основі інтенсивного впливу взаємної творчої співпраці студентів і педагога.

Таким чином, системно-діяльнісна концепція інноваційного розвитку системи фахової підготовки і духовно-соматичного розвитку студентів, як складника нової парадигми освіти, дає теоретико-методологічні і проективні можливості розглядати інтерактивні педагогічні технології як соціально-педагогічний процес вирішення об'єктивних проблем національної освіти, створення відповідної соціокультурної ситуації, поступального суспільного розвитку країни, в якій культура здоров'я нації є найважливішим чинником безпеки та цивілізаційного розвитку.

Висновки. Викладені теоретико-методологічні аргументи щодо розуміння доцільності проектив-

ної розробки інноваційних технологій формування в студентів ціннісних орієнтацій до здорового способу життя дозволяють зазначити наступне:

1. Системоутворювальна функція такої педагогічної структури в освітньо-виховному середовищі університету обумовлює необхідність діагностичного визначення цілі її функціонування. Інтерпретація одержаних результатів забезпечить цілеспрямовану розробку інтерактивних технологій, мінімізацію амбівалентності їх структурно-функціональних компонентів, подальший якісний їх розвиток як педагогічної системи відкритого типу, що забезпечує ефективне особистісно орієнтоване формування в студентів ціннісних орієнтацій до здорового способу життя.

2. У процесі діагностичного визначення цілі є об'єктивна можливість розробки критеріальної основи оцінки якісного стану показників об'єктів, що досліджуються в процесі розв'язання означеної соціально-педагогічної проблеми. Обґрунтування критеріїв оцінки забезпечить можливість розробки (на компонентному і системному рівнях) моделі особистості майбутнього фахівця, у структурі якої іманентну позицію будуть обіймати ціннісні орієнтації до здорового способу життя, індивідуальна концепція здоров'я.

3. Системний аналіз базових ознак (атрибутів) інтерактивних технологій формування ціннісних орієнтацій до здорового способу життя дозволяє стверджувати, що ці педагогічні системи будуть ефективно функціонувати в інтегрованому освітньо-виховному середовищі університету тільки за наявності певних організаційно-педагогічних умов, а саме:

а) проєктивної моделі структурування інтерактив-

них технологій та інтегрованого освітньо-виховного середовища університету, що включає фізкультурно-оздоровчий, фахово-культурологічний і морально-духовний компоненти;

б) розвитку ціннісних орієнтацій до здорового способу життя завдяки ампліфікації показників образно-концептуального мислення і мотиваційно-потребнісної сфери студентів;

в) формування індивідуальної «Я»-концепції здоров'я майбутнього фахівця як духовно-соматичної ціннісної основи внутрішньої єдності особистісно-ціннісного ставлення до свого здоров'я з духовно-моральними і фаховими якостями особистості.

Таким чином, теоретико-методологічна сутність нової парадигми освіти і виховання, особистісно орієнтований підхід (як концептуальна основа формування ціннісних орієнтацій до здорового способу життя) гносеологічно обумовлюють дидактико-виховну цінність інтерактивних технологій як інноваційних систем відкритого типу, здатних до освітньо-виховної інтеграції, саморозвитку, формування соціокультурної ситуації духовно-ціннісного ставлення людини до здоров'я.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямку слід вважати розробку, наукове обґрунтування педагогічного впливу, а також упровадження в процес професійної підготовки студентів університетів інтерактивних технологій формування образно-концептуального мислення і мотиваційно-потребнісної сфери щодо забезпечення розвитку цінностей здоров'я і здорового способу життя.

Література:

1. Бех І. Д. Виховання особистості : [підручник] / Бех І. Д. – К. : Либідь, 2008. – 848 с.
2. Горашук В. П. Формування культури здоров'я студентів педагогічного університету / Горашук В. П. // Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики : [збірник наук. праць]. – К., 2001. – № 5. – С. 177–182.
3. Григоренко В. Г. Професійно-педагогічна мотивація та технологія її формування / Григоренко В. Г. – Одеса : вид-во ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2003. – 148 с.
4. Державна програма розвитку фізичної культури і спорту в Україні на 2007–2011 рр. : [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua>.
5. Концепція національної програми патріотичного виховання населення, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства / Постанова Кабінету міністрів України від 15 вересня 1999 р. № 1697 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 37. – С. 33–46.
6. Пристинский В. Н. Гуманистические ценности физической культуры и спорта как средство формирования нравственной и эстетической культуры человека / Пристинский В. Н. // Педагогика, психология та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : [збірник наук. праць]; [за ред. проф. С. С. Єрмакова]. – Х. : ХДАДМ, 2008. – № 11. – С. 48–52.
7. Титович А. О. Умови реалізації особистісно-орієнтованої фізичної культури в системі вищої педагогічної освіти / Титович А. О. // Слобожанський науково-спортивний вісник : [наук.-теорет. журн.]. – Харків : ХДАФК, 2005. – № 8. – С. 300–302.
8. Формування духовно-моральних цінностей та професійного становлення молоді в сучасних соціокультурних умовах : [збірник наук. праць] / [за ред. В. Кременя]. – К. ; Вінниця, 2005. – 362 с.
9. Освітні технології : [навч.-метод. посібник] / [за заг. ред. О. М. Пехоти]. – К. : А.С.К., 2001. – 256 с.
10. Шевченко Г. П. Професійна освіта студентської молоді в контексті культурологічного та аксіологічного підходів / Шевченко Г. П. // Духовність особистості: методологія, теорія і практика : [збірник наук. праць]. – Луганськ : вид-во Східноукраїнського нац. ун-ту ім. Володимира Дала, 2007. – № 3 (22). – С. 135–144.